

Stratená generácia fúzatých velikánov

Nájdu budúce generácie po našom terajšom hospodárení v prírode čoraz zriedkavejšie zastúpené pôvodné druhy fúzačov a vrzúnikov? Hospodárenie v lesoch sa ich bytostne dotýka.

Jednou zo zaujímavých čeladi chrobákov sú fúzačovité (*Cerambycidae*). Môžeme ich nájsť najmä v starých lesoch, na rúbaniskách alebo zrúcaninách hradov či v hospodárskych stodolách. Fúzače sa v Karpatoch vyskytujú od dunajských lužných lesov až po samotné vrcholy najvyšších tatranských štítov.

ZASTÚPENIE DRUHOV

Najznámejším, no teraz už jedným z najzriedkavejších predstaviteľom čelade u nás je fúzač alpský (*Rosalia alpina*). Chráni ho zákon a za jeho zber existuje finančný postih. Medzi najväčšie druhy dorastajúce až do veľkosti 25 až 54 mm (bez tykadiel) patrí fúzač veľký (*Cerambyx credo*). Ďalšími sú fúzač obyčajný (*Corymbia rubra*, predtým *Leptura rubra*) a fúzač pižmový (*Aromia moschata*), ktorý charakteristicky páchne. Žltočierny fúzač škvrnitý

má nohy i telo rovnako sfarbené na rozdiel od fúzača štvorškrvného, ktorý je farebný, ale nohy má čierne. Medzi menej známe u nás zastúpené druhy sa radia fúzač fialkový, žltoškrvnitý, kôrový, kovovosklý, vrbový, borovicový, dvojpásový, bukový, čierny, hrubý, úzkoštíty, zavalitý (23 až 60 mm, maximálne 90 mm, výskyt v borovicových lesoch). Ďalej je to fúzač kvetový a hnedý fúzač drsnotykadlový. Skutočným klenotom medzi fúzatými krásavcami je náš dúhovo zelený, metalízový fúzač karpatský (tiež zemolezový, *Pseudogaurotina excelens*). Je veľmi zriedkavý a vzácny. Fúzač ázijský a citrusový sú exotické druhy, ktoré občas dovezu do skla-

dov ovocia a zaraďujeme ich medzi poľnohospodárske škodce.

Okrem fúzačov môžeme na lúkach natrafiť na im veľmi podobné vrzúniky. V ihličnatých lesoch sa pomerne často sa môžeme stretnúť s vrzúnikom smrekovým (*Monochamus sutor*). Okrem neho sa u nás vyskytuje aj vrzúnik dvojbodkový, topoľový, borovicový, úzkoštíty, škvrnitý a mramorový.

ŠTÁDIÁ VÝVOJA

V júni a júli podvečer môžeme počuť, ako dospelé fúzače predvádzajú hlasné hry zasnub a poletujú okolo stromov. Obe pohlavia si trú krovky o stehná. Niekedy je ťažké rozoznať samčeka od samičky.

Pohlavná dvojtvarosť (odborne dimorfizmus) sa prejavuje len pri niektorých druhoch, kde dĺžka samčích fúzikov presahuje dĺžku ich tela. Pária sa najradšej večer. Po spárení vyhladá oplodnená sa-

Pre larvy sú prirodzenými nepriateľmi dätle, nachádzajúce sa vyššie v potravinovom reťazci.

mička čerstvo zoťatý alebo víchrom zlomený či polámaný strom a do jeho rán a štrbín v kôre nakladie dve až tri vajčká. Občas si vyberie aj stojatý živý strom či

Fúzač veľký,
Suchá dolina

schnúce staré dreviny. Z vajíčka sa vyliadne svetlá larva, ktorá žije v dreve tri až päť rokov. Keď sa larvy prežierajú z obalu, infikujú sa symbiotickými baktériami, ktoré im potom pomáhajú tráviť buničinu. Baktérie sa do vajíčok dostanú z čreva samičky pri ich kladení. Prvý rok žijú larvy len plytko pod kôrou hostiteľského stromu, druhý rok ich nájdeme už v lyku a v treťom roku sa zavrťávajú hlbšie do dreva. Tu sa larva koncom mája zakukľuje. Z kukly po piatich až šiestich týždňoch vylieza dospelý jedinec, imágo a na povrch stromu sa prehryzáva tzv. *výletovým otvorom*. Fúzače môžeme pozorovať na duboch, pagaštanoch, bukoch, jaseňoch, brestoch, orechoch, smrekoch i jarabínach. Za určitých okolností, pri samostatne stojacich starých stromoch, sa však imága prehryzávajú cez korene a vyhrabávajú sa z pôdy. Dospelé jedince aktívne žijú len dva až tri mesiace a živí sa miazgou poranených stromov, nektár kvetov ich nezaujímá. Pre larvy sú prirodzenými nepriateľmi dätle, nachádzajúce sa vyššie v potravovom reťazci. Vajíčka a larvy decimujú tiež hubové choroby a parazitické blanokrídlovce, napríklad lumky. Imágami sa živí jašterice, hmyzožravce, ale i všežravce a lesné vtáky.

ŠKODLIVÝ HMYZ

Hoci by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že fúzače ako drevokazný hmyz spôsobujú

veľké hospodárske škody na stromoch v lese, nie je to pravda. Väčšinou na svoj vývin uprednostňujú už poškodené alebo spadnuté stromy, ktoré počas svojho vývoja vyhrádzajú. Len veľmi zriedkavo sa usídli v stojacom zdravom strome, preto sa o ich škodlivosti v lokálnej lesnej kultúre nedá hovoriť.

KEĎ SI DREVO SPIEVA

Počuli ste už niekedy vrzgať drevo? Nie praskať, to je pri sušení prirodzené, ale vrzgať. To sa larvy preberajú k životu. Hľbia si v dreve chodby. Nie sú to len larvy fúzačov a vrzúnikov, ale aj roháčov, ktorých vývin v dreve trvá až päť rokov či nosorožtekov, obývajúcich drevo dokonca šesť rokov. A práve dlhý vývojový cyklus je ich slabým miestom. Ak sa preruší, znamená to smrť celých generácií týchto chrobákov. V našej karpatskej biodiverzite vznikne diera. Prerušenie môže nastať aj tak, že po kalamiťe nakladú samičky vajíčka do popadaného dreva, lenže potom prídu lesníci spracovať kalamiťné drevo a odvezú ho. Je pochopiteľné, že niekedy (ale len niekedy) sa nestihne takéto drevo spracovať ešte v prvom roku. No treba sa zamyslieť aj nad škodami, ktoré pri tomto spôsobe hospodárenia vznikajú. Kedysi sa

hospodáril v lesoch rozumnejšie, čo potvrdzujú samotní lesníci. Drevo sa do mesiaca odviezlo z vývratiska na skládku. Keď sa teraz odvezie kalamiťné drevo až po polroku, napríklad na jeseň, väčšina znášky vajíčok vyjde navniwoč. Dokonca haluze a časti kmeňov sa pália a odstraňujú ako potenciálny zdroj nákaz a škodcov. Konkrétny príklad zlých časov pre týchto hmyzích krásavcov predstavujú roky po kalamiťných víchriciach, hlavne tých plošných. Najznámejšia víchrica z roku 2004 nepoškodila len podtatranskú oblasť, ale značne aj Kysuce a Oravu. Potom prišli ďalšie – v roku 2012, ale aj v nasledujúcom roku v Nízkych Tatrách či v roku 2014 vo Volovských vrchoch. Úbytok fúzačov sa v prírode prejaví až s odstupom rokov, podľa ich biologického cyklu. Keďže v prírode všetko so všetkým súvisí, ohrozené sú takto nepriamo aj mnohé iné živočíš-

Vrzúnik smrekový, Prašivá, Nízke Tatry

ne druhy. Sú to do budúca nepredvídateľné a zatiaľ pre nás nepredstaviteľné škody obrovského rozsahu. Na odštartovanie reťaze škôd totiž stačí vypadnutie jedného druhu alebo dokonca zníženie hustoty jeho populácie. Nebuďme preto ľahostajní.

CHRÁŇME SI KRÁSU A ROZMANITOSŤ

Fúzače obývajú celú Euráziu, no hustota ich populácie sa neustále znižuje. Ak sa z nich chceme tešiť aj naďalej, neignorujeme ich spôsob života a pomôžeme im. Práve živočíchy s takýmto skrytým spôsobom života sú najľahšie ohroziteľné. Keď máme niečo krásne a vzácné, bola by chyba to pokladať za samozrejmosť.

Fúzač alpský,
Ostrý kameň,
Malé Karpaty

MVDr. Andrej Renčko, doktorand
Ústav biológie, zoológie a rádiobiológie
Univerzita veterinárskeho lekárstva
a farmácie Košice
Foto autor